ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

15 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIX — Број 273 — Субота, 23 март 1957

МИКИ И НАХОД РИЂА

АТОМСКИ *лексикон*

Алфа-честица је позитивно наелектрисана честица избачена из језгра радиоактивог атома. Састоји се из 2 протона и 2 неутрона.

Антипротон је негативно наелектрисани протон. Веома је редак и кратког живота. Откривен је 1955 године.

Атом је најситнији делић хемиског елемента. Изграђен је од негативних електрона који круже око позитивног језгра. Величина атома се креће око милион-милионитог дела сантиметра.

Атомски број је број који показује колико протона садржи језгро тога атома. Пример: атомски број водоника је 1, кисеоника 8, гвожђа 26, урана 92.

Атомска тежина је мера за тежину атома. Као јединица се узима 1/16 део тежине кисеониковог атома.

Атомска бомба је оружје које као експлозив употребљава издвојен изотоп урана с тежином 235 или плутонијум да одржи ланчану реакцију. Два дела урана или плутонијума, од којих је сваки мањи од критичне масе, спајају се, превазилазе критичну масу и експлодирају.

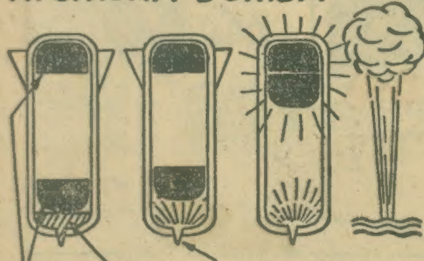

Бета-честица је негативни или позитивни електрон избачен из језгра радиоактивног атома. Кроз ваздух бета-честице продиру десетак метара. Шкодљиве су за здравље.

Још од најстаријих времена остали су нам трагови о употреби крзна за украшавање. За разлику од данашњег доба, некад су се крзнима подједнако китили и жене и мушкарци. У Кини су крзна служила као средство размене, у Египту су нарочито биле цењене коже пантера и газеле, а лавља кожа је обрађивана са изванредном вештином. Грци су скупа крзна плаћали својим најбољим винима. У „Илијади" се помиње да је Агамемнон био одевен у дивно лавље крзно. У старом Риму су се много носиле капе од јагњетине, а Римљанке су највише волеле даброво крзно, али и крзна већине животиња која носе и данашње жене. У Средњем веку су крзна претежно носили свештеници и властела.

Свако време имало је своја омиљена крзна. На почетку Новог века највише су се употребљавале кожице куна за прављење скупоцених огртача, а затим је дошао хермелин, који је дуго времена био највише цењено и најскупоценије крзно. Од почетка XVIII столећа носе се сва крзна која су и сада у употреби, али има и таквих која би данас изазвала потсмех сваке жене и мушкарца — кожице од мачака, лисица, веверица, па чак и од белих курјака. Међутим, најскупоценије крзно данашњице, визон, уопште није цењено, а скункс је био потпуно непознат. Крзна разних врста зечева почела су се употребљавати још врло рано.

Технички напредак у штављењу и бојењу кожа, као и проналазак машине за шивење, створили су нове могућности за крзнарство. Од свих данашњих крзнених огртача најскупоценији је огртач од крзна дивљег визона, који стаје око два милиона француских франака. Цена огртача од крзна гајеног визона износи 1,300.000 франака, од бразилијанског тигра исто толико, од цибетке 500.000 франака, од дабра 400.000, од астрагана 200.000 до 500.000, од индиског јагњета 200.000, од америчког пацова 175.000 до 300.000, од скункса 150.000, од младунца фоке 95.000, од опосума 75.000, од златног јагњета 35.000 и од зечева 35.000 до 50.000 франака. Једна сребрна или плава лисица стаје 50.000 до 60.000 франака. Међутим, огртач од чинчиле претставља недостижан сан за огромну већину жена. Рачуна се да у целом свету има свега око 100 огртача од крзна овог драгоценог и осетљивог глодара са Анда.

У свету се годишње за потребе крзнарства преради 92 милиона зечјих, 20 милиона овчјих и шест и по милиона астраганских кожа, три и по милиона визонских кожица, два милиона кожа ласица, милион и по хермелина, милион кожица мрмота, 300.000 сребрних лисица, 200.000 куна и 50.000 дабрових кожа.

Светлост је спорија

Брзина светлости није, као што се досад веровало, 299.790 километара у секунду, већ „читавих" 482 метра мање, тј. 299.789 километара и 518 метара. То, наравно, не значи да се светлост сада креће спорије него пре, већ просто напросто да су инструменти за мерење постали савршенији. Овај најновији податак о брзини кретања светлости објавио је лондонски Геодетски институт.

АТОМСКИ *лексикон*

Бетатрон је магнетна машина за убрзавање електрона. Служи за испитивање атомских језгара и за производњу јаког рендгенског зрачења.

Бројач зрачења је инструменат за мерење радиоактивног зрачења. Обично се зрачење које прође кроз њега претвара у пуцкетање звучника, светлуцање сијалице или се оно броји посебним механизмом, слично таксиметру.

Водонична (хидрогенска) бомба је нуклеарно оружје које се заснива на реакцији фузије. Користи се енергија спајања језгара водоника у језгро хелијума. Многоструко је јача од атомске бомбе.

Гама-зраци су зраци електромагнетне природе (слични светлосним и рендгенским зрацима) које одашиљу радиоактивни елементи. Они су веома продорни и штетни су по здравље. Заустављају се оловним преградама.

Гајгер-Милеров бројач је најчешће употребљавани инструменат за мерење радиоактивног зрачења. Пролазак радиоактивне честице кроз њега изазива мале струјне ударе, који се затим појачавају и претварају у звучне или светлосне сигнале.

Деутеријум (види тешки водоник)

Електрон је основна честица која може да буде наелектрисана негативно или позитивно (позитрон). Електрон је око 1800 пута лакши од протона. Електрони су састојци атомског омотача. У металима они спроводе струју.

Елеменат је материјал чији сви атоми имају једнак атомски број и једнаке хемиске особине. Пример: водоник, сумпор, гвожђе, бакар. У природи има 90 елемената, а вештачки је створено још једанаест.

Изотопи су врсте језгара једног истог елемента које се разликују по броју неутрона, односно по тежини. Изотопи једног елемента су међу собом веома слични.

Изотопи радиоактивни су нестабилни изотопи једног елемента који из својих језгара одашиљу радиоактивно зрачење. У природи су сви изотопи најтежих елемената радиоактивни, док се код лакших вештачким путем стварају радиоактивни од стабилних.

БОРБА ЗА ФЛОРИНУ
ПЛАНЕТУ ОСУЂЕНУ НА ПРОПАСТ

(52)

Роман од И. АСИМОВА

— Рат? Глупост! Племенити од Фајфа, кроз годину дана ваши поседи на Флорини биће без икакве вредности. Продајте их! Продајте читаву Флорину! Трантор ће вам је платити.

— Да купимо једну планету? — ужаснуто рече Абел.

— Зашто не? Трантор има новац, а углед који ће тиме задобити исплатиће тај издатак стоструко. Ако човечанству не буде довољно то што спасавате стотине милиона живота, реците да му истовремено пружате и јевтин кирт.

— Размислићу о томе, — рече Абел и погледа Фајфа. Фајф обори поглед. После дуже паузе и он рече:

— Размислићу о томе.

Јунц се насмеја некако опоро.

— Не размишљајте сувише дуго. Вест о кирту брзо ће се рашчути. Ништа је неће моћи зауставити. После тога ниједан од вас неће имати слободу акције. Обавите трговину док још од ње обојица нешто добијате.

* * *

Теренс је био потпуно утучен.

— Је ли то истина? — стално је понављао. — Неће више бити Флорине?

— Истина је, — уверавао га је Јунц.

Теренс у очајању рашири руке и пусти их да падну као да су без живота.

— Ако желите Рикове белешке, наћи ћете их у архиви у мом родном граду. Стрпао сам их међу акта од пре сто, па и више година, сигуран да их тамо нико неће тражити.

— Слушајте, — обрати му се Јунц, — Сигуран сам да с Међузвезданим бироом можемо да склопимо споразум. Нама ће на Флорини бити потребан један човек, човек који познаје тамошњи народ, који ће умети да нас упути како да му објаснимо стање ствари, како да на најбољи начин организујемо евакуацију, како да је спроведемо. Хоћете ли да нам помогнете?

— И да се на тај начин извучем од казне? Да се тиме искупим за почињене преступе? Зашто не? Ја сам... — Теренсу је подрхтавао глас — ја сам у сваком случају изгубио. Немам више дома, немам више чак ни домовине. Сви смо изгубили. Ми Флорињани изгубили смо своју родну планету, Саркиђани богатство, Транторијанци могућност и наду да се докопају тог богатства. Нема победника.

— Тако је, — рече Јунц благо — заправо тако изгледа на први поглед. Али, ако добро размислите, победника има. У новој галаксији — мислим на галаксију ослобођену страха од нестабилности звезда, галаксију у којој ће кирт бити доступан свима, галаксију у којој неће бити монопола и стављања економског профита изнад добра људи — у тој галаксији биће победника. Становници читаве галаксије, они су победници!

ЕПИЛОГ
Годину дана касније

— Рик! Рик!

Доктор Селим Јунц трчао је испружених руку преко узлетишта, према васионском броду.

— И Лона! Никад вас не бих познао. Ни једно, ни друго! Како сте? Како сте?

— Добро. Како се само пожелети може. Добили сте наше писмо, као што видим, — одговори Рик.

— Разуме се. Реците ми, шта мислите о свему овоме? — говорио је Јунц док су ишли према његовој канцеларији.

— Посетили смо јутрос наш родни град, — тужно одговори Валона. — Поља су пуста...

— Да, мора да је мучно за човека који је некад живео овде. Мучно је чак и за мене, али остаћу колико год то буде било могућно. Проучавање радијација Флорининог сунца од огромног је теориског интереса.

— Толико евакуисаног становништва за мање од годину дана. То говори о одличној организацији.

— Дајемо све од себе, Рик! Ох, можда би требало да вас зовем вашим правим именом.

— Не, молим вас. Никад се нећу навићи на њега. Ја сам Рик.

— Јесте ли донели одлуку о враћању старом позиву? — запита Јунц.

— Јесам, али одлука је: не. Никад ми се сећање неће толико вратити да бих могао поново да се посветим анализи свемира. Али, то ме не мучи. Враћам се на Земљу... А пре но што одем, надам се да ћу видети градоначелника.

— Не. Узео је за данас отсуство. Мислим да не жели да вас види. Осећа се кривим. У вама нема зле воље против њега?

— Не, — одговори Рик. — Он је био руковођен племенитим циљем. Затим, он је умногоме изменио мој живот набоље... Да није било њега, не бих срео Лону.

Говорећи то, он обгрли Валону око рамена.

— Поред тога, — настави Рик, — он ме је излечио од нечега. Открио сам због чега сам постао анализатор свемира. Постало

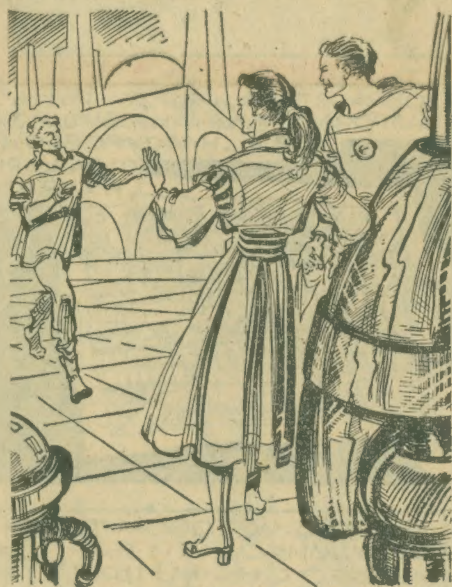

ми је јасно због чега се једна трећина свих анализатора свемира регрутује са једне планете — са Земље. У сваком оном који живи на радиоактивној планети неминовно се рађа осећање страха и несигурности. Један погрешан корак може да значи смрт; површина наше планете јесте највећи непријатељ кога имамо. Страх ураста у нас, докторе, страх од планета. Ми смо срећни само у свемирском простору.

— А сад више не осећате тај страх?

— Не. Чак се више и не сећам да сам се некад бојао. Видите, градоначелник је онда желео да ме ослободи узнемирености и страха изазваних блиском несрећом која прети Флорини. Он се тада није потрудио да подеси уређај за контролу интензитета. Мислио је да је тај страх осећање скорашњег порекла. Уствари, страх је био дубоко укорењен у мени и због тога је та операција и имала онако тешке последице. Али, он ме је истовремено ослободио и мог старог страха. Ја сад не морам да боравим у свемиру. Могу да се вратим на Земљу и да тамо радим. А Земљи су потребни људи. И увек ће јој бити потребни.

— Зашто не бисмо и са Земљом могли да учинимо оно што сад чинимо с Флорином? — запита Јунц. — Зашто би људи на Земљи морали да се рађају, расту и живе у таквом страху? Галаксија је велика...

— Не, — жестоко се успротиви Рик. — То је другачији случај. Земља има своју прошлост, докторе. Многи у то не верују, али ми са Земље знамо да је Земља колевка, прапостојбина читавог човечанства.

— Можда. Ја не могу да кажем ни „да", ни „не".

— Ипак јесте. То је планета која не може бити напуштена; она не сме да буде напуштена. Ми ћемо је једног дана променити, учинити да њена кора буде опет оно што је била. Због тога остајемо на њој.

— И мени ће отсад Земља бити домовина, — меко рече Валона.

Рик је гледао према хоризонту. Горњи Град блистао се као и некад, али у њему више није било никога.

— Колико је још становника остало на Флорини? — запита Рик.

— Око 20 милиона. Евакуација сад спорије одмиче. Јер, морамо водити рачуна да групе које пресељавамо, а и оне које остају, претстављају економску целину. Већина евакуисаних још се налази у привременим логорима на најближим настањеним планетама.

— А кад ће последњи човек напустити Флорину?

— Никад!

— Не разумем вас.

— Градоначелник је незванично тражио одобрење да остане. Оно му је, исто тако незванично, дато.

— Да остане? — запрепашћено повика Рик. — За име света, а зашто?

— Не знам, — одговори Јунц — али мислим да сте то објаснили малочас кад сте говорили о Земљи. Он осећа исто оно што и ви. Каже да не може да поднесе мисао да остави Флорину да умре сама...

— Крај —

МЕДИЦИНА КРОЗ ВЕКОВЕ

Између ТИГРА и ЕУФРАТА

Док су се Египћани у великој мери бавили бригом о животу после смрти, због чега су и балсамовали своје умрле, практични Вавилонци били су више заинтересовани физичким потребама и чувањем здравља. Њихови свештеници-лекари имали су за циљ да победе болест на овом свету и због тога су објавили рат демонима који су изазивали људске патње.

Гротескне маске и бодежи које су носили били су тако израђени да својим изгледом плаше и одбијају демоне и болести. Свештеници су увек имали при руци ланце, да би Мардук, господар мађије, могао „да веже зле чаробнике“. Нарочити страх уливао је „зли југозападни ветар“, орао с телом пса и шапама лава, чији је дах доносио људима и животињама смртоносну грозницу. Да би се сачували од њега, Вавилонци су стављали изнад свих врата и прозора његов лик израђен од метала или иловаче, јер су веровали да се и он сам плаши своје ружне и зле слике.

Ове, на први поглед чисто сујеверне мере крију у себи једно мутно схватање о превентивној медицини и теорији клица.

ЦРТЕЖИ ПРЕМА ВАВИЛОНСКИМ БАРЕЉЕФИМА. Горе: ИСПИТИВАЊЕ ЈЕТРЕ; доле: МАСКА. БЕЛЗЕБУБ. ДЕМОН

Вавилонци су сматрали да је свака болест абнормално стање изазвано невидљивим спољашњим узрочницима. Ако би чланови једне породице оболели са истим симптомима болести, одговорним се сматрао одређени демон. Белзебуба, бога мува, комараца и свих других инсеката, сматрали су суседни Филистинци и Феничани проузроковачем болести. Да би га умилостивили, у Екрону су му чак подигли храм. Арад-Нана, вавилонски дворски лекар, опомиње у једном писму, око 660 године пре наше ере, свог господара Асурбанипала: „Чувај се мува и клони се вашију у интересу свог доброг здравља“. Савет је, као што данас знамо, био на своме месту, без обзира на сујеверје које се иза њега крило.

Вавилонци су имали, и то први у историји, извесну примитивну форму медицинске прогнозе. Њихови лекари-свештеници тражили су од болесника да дувају у нос једној овци. Овцу би затим заклали, па би на основу „читања“ из њене јетре предвиђали исход болести. Наиме, они су веровали да се на јетри овце којој је болесник дувао у нос одражава природа његове болести и изгледи за оздрављење. Свештеници су веома пажљиво испитивали јетру и оно што би на њој приметили означавали су убадањем штапића у један од иловаче начињен модел тога органа, подељен на известан број основних поља.

Један свештенички ред, чији су припадници називани ашипу, специјализовао се за тајанствену област унутрашње медицине. Хирургијом, лечењем рана, преломом костију, змијским уједом бавили су се практични лекари, такозвани асу. Ови мудри исцелитељи примењивали су с великом вештином, а и успехом, лекове справљене од трава. По Хамурабијевом законику (око 1950 године пре наше ере) они су сачињавали једну световну групу која се бавила медицином према строго прописаним правилима. Скала њихових хонорара била је утврђена законом. По тој скали, строго се морало водити рачуна о болесниковој платежној моћи и тежини болести. Тако је за операцију чира племић морао да плати 10 шекела, док је грађанин плаћао свега 5.

Мада је по томе што је хонораре одређивао према имовном стању болесника овај закон био веома правичан, он је с друге стране садржавао извесне клаузуле прилично тешке за лекаре. Тако је, например, лекар добијао своју награду само у случају ако би болесник оздравио. Што је било још горе, лекари су били кажњавани за неуспех, такође према одређеној скали: ако би племић изгубио вид, лекару који га је лечио отсецана је рука; за смрт роба лекар је кажњаван тиме што је његовом господару морао купити другог. У Вавилону није било лако вршити праксу асу-лекара: требало је бити или непогрешив или имати много среће.

ГВОЗДЕНА ДЕВОЈЧИЦА

Радећи три године на једној маси замршених жица, точкића и завртњева, један механичар запослен у Франклиновом институту у Филаделфији успео је да доведе у исправно стање чудан аутомат.

Начињен у Француској око 1842 године, овај аутомат је био оштећен приликом пожара тек што је доспео у Франклинов институт, док се још налазио запакован у сандуку. Кад је његова оправка завршена, „појавила“ се фигура девојчице која клечи испред стола на коме, пером и мастилом на блоку папира, црта и пише стихове на француском и енглеском језику. Кад је један лист завршен, он се аутоматски откида с блока и пружа посетиоцу. **Аутомат је изложен у овом институту од 1928 године.**

WALT DISNEY'S

ПЛАШЉИВИ ЛАВ ЛАЛЕ

Једне пролећне ноћи посетио је стадо оваца стари разносачи пакета...

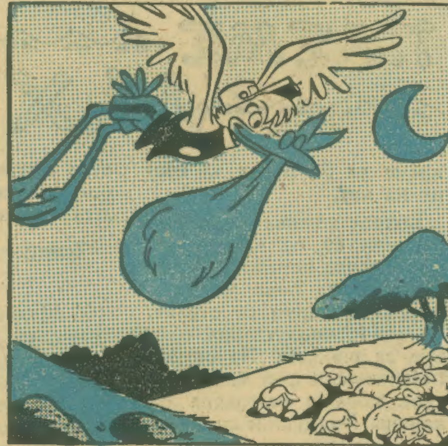

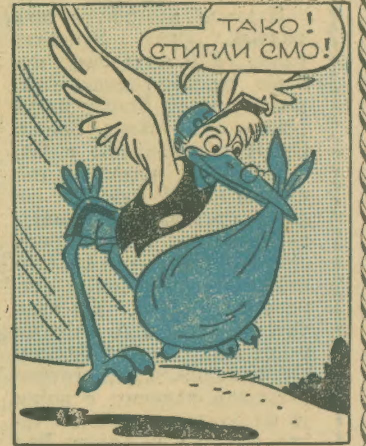

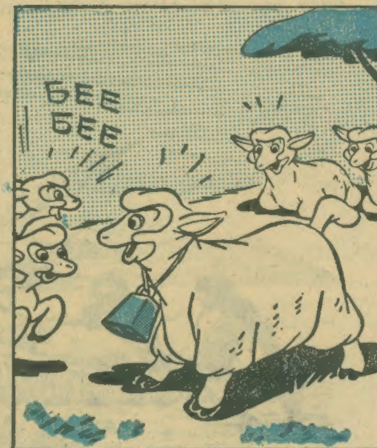

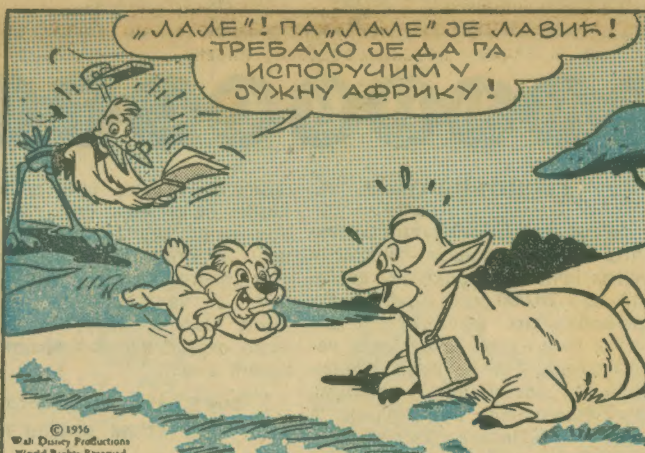

Ко је био Терзитес?

По предању, Терзитес је био најружнији човек по души и телу у грчкој војсци под Тројом. Он је био разрок, хром и грбав, а био је на злу гласу због свог поганог језика, па га је Одисеј тукао, а Ахил га је због клевете убио. У фигуративном смислу Терзитес означава клеветника, човека погана језика.

ЕСПИНГ

Еспинг је назив за мали шведски чамац, сличан јахти, који се употребљава на Источном Мору.

СНАГА СРЦА

Кад би се сва енергија коју у току целог живота утроши људско срце употребила одједном, она би била довољна да подигне највећи бојни брод на висину од готово четири метра.

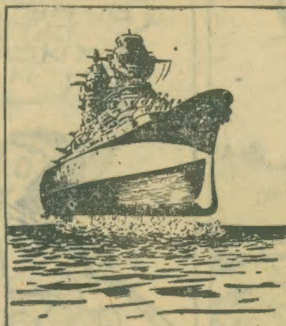

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

АДМИРАЛ

Војска не може без војсковође ни на копну ни на мору. Командант бродова који има највиши чин назива се адмиралом. Овде ћемо укратко изнети нешто из историје постанка овог назива.

Реч адмирал, по мишљењу стручњака, настала је од староарапске речи amir ar rahl, што отприлике значи командант морнарице. Данас је то чин поморског официра који заповеда целом флотом или једним њеним делом.

Још у IX веку Маври су имали чин адмирала у својим ратним и трговачким поморским јединицама. Наиме, у то време и трговачки бродови били су наоружани и пловили су у формацијама као и ратни, под заједничком командом, јер им је за време пловидбе стално претила опасност од гусара којих је било у тим пределима мора. Доцније је тај израз (amir ar rahl) полатињен и претворен у admiratus, те се у том облику употребљавао у 11 веку у морнарици Сицилије, где се тим именом називао заповедник ратне флоте. Ђеновљани су у 13 веку називали команданте своје флоте адмирантима. Тај чин употребљавале су и друге средоземне флоте које су превозиле крсташе. Од 13 века Енглези и Холанђани, а нешто доцније и Французи, називају команданте на мору адмиралима. Доцније у великим флотама чин адмирала добија и степен, па настају називи: контра-адмирал, вице-адмирал и адмирал. Адмирал је обично поморски официр који се налази на положају главног заповедника флоте. Вице-адмирал је други по рангу и заповеда чеоним делом флоте, а контра-адмирал је трећи по рангу и командује зачељем флоте. Ово су најуобичајенији називи, али у неким морнарицама има и других.

Адмирал командује адмиралским бродом и с њега управља флотом. Свака већа флота може да има и више адмиралских бродова. На адмиралским бродовима вију се на јарболима адмиралске заставе. Сваки адмирал има своју заставу. При сусрету бродова на мору зна се који је адмиралски брод и у коме се чину налази адмирал, тј. да ли је адмирал, вице-адмирал, или контра-адмирал.

Песма сестина

Сестина је италијанска реч и означава лирску песму која се састоји од шест строфа, а свака има по шест стихова. На крају песма има једну строфу од три стиха.

КАКАВ ЈЕ ТО КОПНЕНИ ВЕТАР?

Копнени ветар је ветар који увече и у току ноћи струји од копна на море, обично у летње сунчане дане.

НАЈВЕЋА ЈАМА

Рудник дијаманата Кимберлеј, у Јужној Африци, сматра се за највећу јаму коју су људи икад ископали. Она има обим од 1600 метара, а дубока је преко 400 метара. Из ње је ископано око 3.000 килограма дијаманата пре него што је, 1914 године, сасвим напуштена.

ПЛЕМЕ ЈАХГАН

Недавно преминули природњак Џемс Хунцикер бавио се у младости, пре више од 50 година, гајењем оваца на острву Бејли, јужно од Огњене Земље. Он је тада, заједно с једним другом, живео на том пустом острву пуне две године, стотинама километара далеко од цивилизације. „Ми смо били — каже Хунцикер — најјужнији становници Земље". Од свих описа које је дао, најинтересантнији су они о Јахган-Индијанцима, данас готово изумрлом племену, с којим је он за те две године често долазио у додир. Ево неколико одломака из тих забележака.

Номади на мору

— Јахган-Индијанци били су номади. У својим чамцима од коре дрвета кретали су се од острва до острва, како би им кад пало на памет. То су били омалени, али врло снажни људи. Човека од метар и шездесет сматрали су високим. Становали су у шаторима које су правили од кожа туљана и морских лавова. За време сељења носили су шаторе са собом. Кад су од белих људи добили прве гвоздене алатке, почели су да праве чамце од дрвета. Али, они су били врло крхки и ретко су кад трајали дуже од годину дана.

Док су се сељакали са острва на острво, на поду сваког чамца горела је ватра. Да се чамац не би запалио, под је био посут песком. Неки мисле да су те ватре и навеле Магелана да назове Огњену Земљу тим именом. Вероватније је, међутим, да је он то учинио због данас угашених вулкана, који су тада још били активни. Иако се стално селе, Јахган-Индијанци тврде да нико од њих није нестао на мору. Одлични су „метеоролози" и некад недељама чекају повољно време да би могли да крену на пут.

Врхове копаља и харпуна правили су од китове кости. Врхови копаља били су им дуги по пола метра, с многим зупцима са стране. То им је било главно оружје за риболов. На острву Бејли нашли смо многе врхове копаља начињене од камена. Индијанци су ме уверавали да их они никад нису употребљавали. Међутим, кад је Дарвин, 1830 године, посетио ове крајеве, Јахган-Индијанци су употребљавали искључиво такве врхове за копља.

Јахгани су у већини били пријатељски расположени и мирни људи. Али, било је и изузетака. Једном су пошла три Чилеанца с два Јахгана у лов на туљане. Тамо су Јахгани убили и опљачкали Чилеанце. Један од те двојице улогорио се неколико месеци касније на нашем острву. Дошли смо у сукоб с њим и том приликом мој друг замало није платио главом. Једва смо успели да отерамо уљеза с нашег острва.

Чамци пуни уловљених птица

У летњим месецима, а то су у овом делу света децембар, јануар и фебруар, често су нас посећивали Индијанци који су у то време ловили морске видре. Они су ове животиње ловили ради меса, а њихова скупоцена крзна ретко су кад продавали или се сами њима користили. Убијали су више животиња него што им је било потребно. Све месо које би им преостало држали су под водом, по неколико недеља или месеци, и јели би га без обзира на стање у коме се налазило. Птице су ловили замкама које су стављали на дуге штапове. Ноћу су прилазили гнездима на стенама и хватали успаване птице. Тако би често напунили чамце уловљеним птицама. Основну храну претстављало је месо туљана и морских лавова, а и месо китова које би море избацило на обалу. Рибе су ловили на тај начин што би из чамца бацили у воду комадиће белих љуштура шкољки, а затим би намамљене рибе набадали на копља.

Пре својих свечаности, Јахгани су бојили лице црвеном земљом помешаном с туљановим уљем. Играње им је увек исто, монотоно, и састојало се од скакања и махања рукама напред и назад. У таквим приликама носили су на глави украс од ждраловог перја. У жалости су носили на челу гушчије перо, окренуто врхом надоле. Мртваца су стављали на велику ломачу, од које би се удаљили чим је запале. Тек после неколико недеља посећивали су то место поново и довршавали спаљивање уколико је било потребно. Старе људе који нису више могли да се старају о себи бацали су са стена у море. Некад су убијали и бродоломнике, и тога су се сећали, али у време кад сам ја био тамо то више нису чинили.

Борбе међу члановима појединих породица нису биле ретке. Да би спречиле крвопролиће, жене су склањале пушке и ножеве. Били смо присутни кад је један старац успео да развади завађене Индијанце. После тога се он дуго бусао у груди и говорио сам за себе: „Јак човек! Мудар човек!" Нажалост, било је сукоба који се нису тако мирољубиво свршавали.

Научили смо довољно јахгански језик да бисмо могли да се споразумевамо са Индијанцима. Доцније је неки Томас Бриџес саставио речник јахганског језика, у коме је било преко 30.000 речи. Он је тврдио да је јахгански језик богатији од енглеског.

Уметност кроз стилове

— СТИЛ ЛУЈ XIII —

Стил Луј XIII је прелаз између ренесансне уметности и „Великог века" Луја XIV. Он носи печат страних утицаја пред којима се губи прави француски укус. Копирају се италијанска, фламанска, немачка и шпанска дела. Стваралачки дух био се успавао.

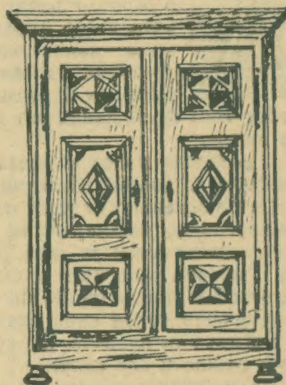

ОРМАН

Овај стил је грађански, озбиљан, праволиниски, солидан.

Богатства су се умножавала. Нарочито је цветала архитектура. Париз се реконструисао. Љубитељи уметности трошили су огромне суме; луксуз се удружио с префињеним укусом. Постало је готово обавезно да се зидови пресвлаче таписеријом огромних размера, украшавају изрезбареним и позлаћеним дрветом или кожом са утиснутим шарама.

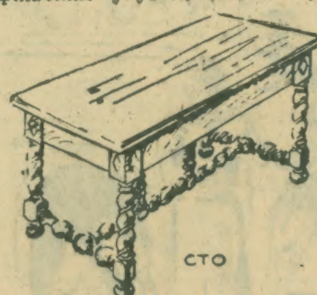

СТО

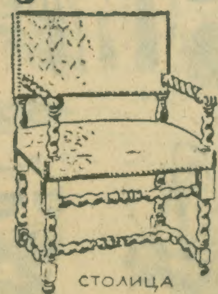

СТОЛИЦА

ЛУСТЕР

Таванице од гипса у рељефима украшаване су сликама, а камини су били огромни. Стил, прецизан и строг, састојао се од углова и пресека, без кривих линија, без фантазије. Више се обраћала пажња на скупоценост и реткост материјала него на његово скулпторско моделирање. Токарено дрво много се употребљавало, а мотиви су изведени из геометриске слике ромба.

КРЕВЕТ

Озбиљни и буцмасти анђели, шаре, украси, маске, драперије, набори, дају стилу Луј XIII изглед нечег тешког, насупрот веселој љупкости Ренесансе.

Намештаја је било мало, али је орман већ био рођен (и живи још и данас) и сасвим је заменио ковчег. „Италијански кабинет", мали орман подељен обиљем фијока обложених абоносом, слоновачом, инкрустираним емајлом и кожом, био је омиљен део намештаја. Било их је разних врста, почев од оног малог који се стављао на сто, до огромног, монументалног, који је подупирало по дванаест изваjаних фигура.

Наслоњаче су имале не много високе ноге, ниске наслоне за руке и за леђа, а спојнице у облику слова H. Било је гарнитура пресвучених везеним сатеном и тафтом причвршћеним ексерима с великим главама који су се видели споља, у тамним бојама. Столице су такође пресвлачене *кожом, таписеријом, гобленима*, израђеним од свилених, златних и вунених нити.

Било је и лакших столица, плетених од трске, украшених сламом, с наслоном или без наслона. Столови су често били с преклопницама, с деловима за извлачење и продуживање. Дивани су прекривани велуром или скупоценим брокатом оивиченим тешким ресама.

Тканине за намештај биле су невероватно луксузне. Столови, столице, ковчези, постеље, прекривани су скупоценом свилом. Оријенталски теписи, холандски лустери с куглама од бакра, лепа керамика и фајанс у бакарним тоновима, све је то употпуњавало уздржљиво богатство намештаја за време Луја XIII.

Последњи одјеци Ренесансе гасили су се мало помало између почетка владавине Анрија IV и владе Луја XIV.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

„КРТИЦЕ" У ПОЛАРНОЈ НОЋИ

Недавно је један мали авион типа „Отер" спустио усред Антарктика три човека — два Енглеза и једног Аустралијанца. Авион је одмах потом узлетео, а ова тројица упутила су се према једној колибици саграђеној од дрвета и алуминијума која ће им у току следећих седам месеци поларне ноћи бити једини дом. Ускоро ће колибице нестати под дебелим снежним наметима и научници ће остати тако „живи сахрањени" за све време свог боравка у њој.

Намештај у колиби састоји се од једног сточића, три примитивна лежаја и једне мале пећи на парафин. Највише простора заузимаће храна, јер су, сем за ову тројицу, велике количине намирница спремљене за главнину експедиције, која ће се у октобру придружити својој претходници. Знатан простор заузимају још књиге, као и леп избор грамофонских плоча.

Ипак, истраживачи неће мировати у свом склоништу. Предвиђено је да једном у 24 часа, као кртице, пробуше тунел до површине и изиђу на ваздух да изврше потребна мерења. Биће и дежурстава. Наиме, главну опасност за њих претставља парафинска пећ, која сваки час може да изазове пожар. Зато ће поред ње, на смену, увек седети по један од научника док остала двојица буду спавала.

ПОСТАНАК ЗАСТАВЕ

У бици код Заме, која се 202 године пре наше ере водила између Римљана и Картагињана, наредио је Сципион Афри-

канац предводницима својих кохорти да на копља привежу мараме, а у случају нужде и кошуље, да би на тај начин лакше и брже окупили своје војнике. Из тога су се развили ратни барјаци, а касније заставе.

„СВЕМОЋНО ОКО"

Сада се у САД гради рефлектор који ће бацати светлосни сноп јачине 130 милиона свећа, тј. око 10.000 пута јачи од аутомобилских фарова, или два пута јачи од досад најјачих рефлектора. Он ће бити монтиран на специјалним авионима за откривање подморница и моћи ће да светли дуже време без прекида. Међутим, рефлектори који су досад служили у ову сврху морали су да се наизменично пале и гасе: на сваки минут осветљавања стајали су угашени четири и по минута.

СНЕЖНЕ ПТИЦЕ

Зимски предео на Арктику је непрегледно пространство покривено снегом и ледом и тешко би неко претпоставио да тамо има птица. Међутим, има их. То су снежнице, врста северног тетреба. Кад на Арктику почну да дувају јаки и хладни ветрови, оне се шћућуре у некој снежнојували и чекају док непогода прође, а најчешће ископају у снегу малу рупу и тако се чувају од ветрова. На тај начин им снег чини само услугу и више им је пријатељ него непријатељ, због чега су и назване снежнице. Постоји и други разлог што носе овакво име. За време зимских месеци оне добијају перје бело као снег. Једино врх репа има једну црну линију. И ноге и стопала су им покривени перјем, тако да могу да издрже најјачу хладноћу. Ово им перје истовремено служи као камуфлажа за време зиме.

У току лета, снежнобелу одећу ових птица замени перје мрке боје, само крила остају и даље бела. За време полусезона, тј. упролеће и ујесен, кад је тло прошарано земљом и снегом, перје им је мешавина беле и мрке боје, тако да су и онда камуфлиране. Постоје две врсте снежница у америчком делу Арктика. Једна је нешто мања и има црну линију која иде од кљуна до ока. И у начину њихова живота има извесне разлике.

КО ЈЕ БИЛА ХЕЛА?

По грчкој митологији, Хела је била кћи беотског краља Атаманта и Нефеле. Бежећи од мржње маћехе и Иноне на златоруном овну у Колхиду, пала је са овна и удавила се у мореузу, који је по њој назван Хелеспонт.

КОСТА РУВАРАЦ и карловачки ђаци

Отац је хтео да свог најмлађег сина да некуд на занат или у трговину; два старија била су у карловачкој гимназији, а прилике нису биле такве да се школује и трећи. И тако, кад је мали Коста Руварац завршио основну школу у свом родном месту Старим Бановцима и Сланкамену, с тим је требало да буде свршено и читаво његово школовање. Дечак је био бистар и марљив и упорно је молио оца да и њега пошаље у Карловце.

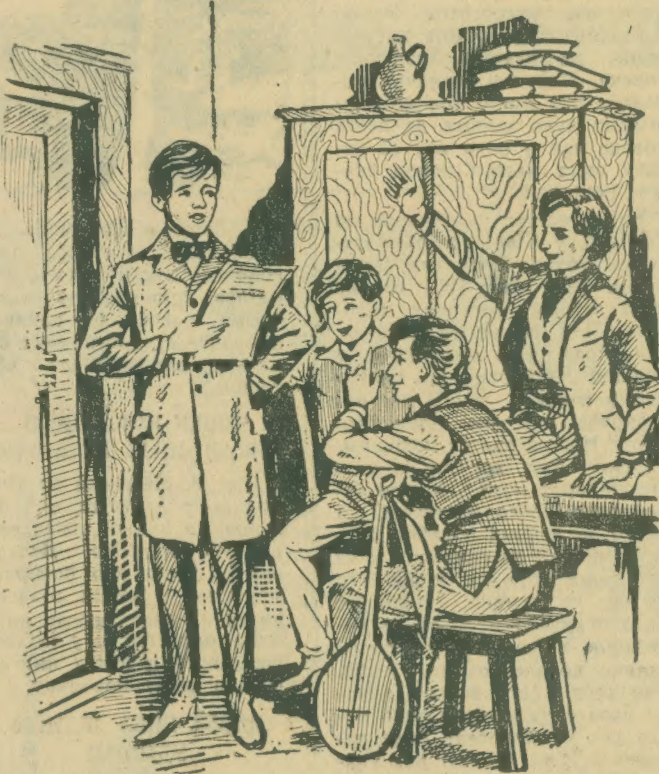

Служио је на дику и понос целој гимназији

— Подајте, тата, и мене у школу, ја ћу бити бољи него њих обојица!

Један од ове двојице био је доцније познати и цењени српски историчар Иларион, а за Косту, као ђака карловачке гимназије, стоји забележено: „Кроз свих седам разреда владао се и учио тако да је служио на дику и понос целој гимназији. Дуго ће се још, зацело, приповедати какав је ђак био Коста Руварац“. Мали основац испунио је своје обећање.

Коста Руварац дошао је у Карловце 1851 године из свог убогог граничарског села. Веће место од Сланкамена дотад још није био видео, па му се Карловци учинише као неизмерно велики град.

— Куће од једног спрата беху за мене праве египатске пирамиде; неравна калдрма карловачка чињаше ми се као стакло глатка; дућани са робом и слаткишима беху за мене продавнице првога реда с којима се ни тријестинске ни близу не могу мерити. Све ме то привлачило с мога брега, где бејах на конаку, још више кестенџије, који се са лонцима испод пазува шетају и гласовито свој еспап извикују — те ја ти већ прво вече потроших на само кестење читаву крајцару.

Тако је писао Коста Руварац у својим успоменама из карловачког живота. Живот карловачких ђака опевао је Бранко Радичевић у свом „Ђачком растанку“; Руварац је то учинио у новели „Карловачки ђак“ и у још неколико својих књижевних списа. Од Бранковог времена до ђаковања Косте Руварца тај се живот није много променио. Карловачки ђаци били су чувени весељаци, иако је то углавном била сиротиња, која се издржавала од „благодејанија“ и помоћи појединих карловачких грађана. Волели су да се забављају у природи, у лепој Фрушкој Гори и на Дунаву, а ујесен и зими у својим скромним собицама, где се певало, играло и гуслало, али и расправљало о књижевним и националним питањима. Биле су то живе, а често и врло жучне расправе. „Благодејанци“, они који су се хранили бесплатно у општој кухињи за сиромашне ђаке, носили су уза се кашику и у најжешћој расправи извукли би је из џепа и њоме „потврђивали“ своје мишљење, Какви су се ту све планови стварали и колико је у тим собицама пламтело од родољубља!

Коста Руварац већ је у Карловцима уживао глас примерног младића. Није се одвајао од својих другова и своје најрадосније дане провео је с њима. Он није био „бела врана“, већ дечак и младић као и сви његови другови, али се истицао учењем и читањем. Познавао је сву дотадању српску књижевност. Нарочито је волео Доситеја, Вука — он је већ тада постао ватрени „вуковац“ — одушевљавао се Његошем и народним песмама, волео је Стерију и пажљиво је пратио хрватску књижевност; најмилији су му били дубровачки писци.

Поред наше књижевности, Руварац је познавао и најбоља дела немачких писаца. Као гимназијалац превео је у оно време врло познати позоришни комад „Зрињски“ од немачког књижевника Кечнера. Интересовао се филолошком расправом да ли је старија глагољица или ћирилица. Кад би га угледали, његови другови обично би говорили: „Ено Косте, сад ће о ћирилици“. Биле су то теме о којима се најрадије говорило и које су сматране као најзначајније у ученом свету. А карловачки ђаци сматрали су себе подмлатком тог ученог света.

Другарство карловачких ђака

Међу ђацима је постојало живо „ревновање“, такмичење, у учењу, да се постане примус еминенс, први ђак не само у разреду него и у целој гимназији, да се добије „сведоџба с одликовањем“. „Сваки ти гледа да је бољи од другог, како би добар глас у гимназији стекао, на који тамо много држе, јер отуда се он и по целој вароши разноси, — пише Руварац. — Није било равнодушности међу ђацима из разних разреда... но сваки се брижљиво распитивао за оног или овог, како се учи, како ли у школи стоји... У Карловцима има таквих ђака који су се кадри са сваким страним мерити“.

И другарство је било јако развијено међу карловачким ђацима. „Тешко је да се у томе икоји ђаци с карловачкима могу сравнити. Док на другим гимназијама сваки за себе или са једним или двојицом, тројицом другује, не марећи за друге, дотле карловачки ђак, кад год му школски послови допуштају, тражи своје многобројне другове, те се с њима разговара, шали или весели“.

С великом радошћу увек се очекивао Видовдан. Тада је био народни сабор код манастира Раванице, на који би долазило мноштво карловачких ђака. Ту су певали родољубиве песме, надметали се са сељачким момцима у старим јуначким играма, хватали се у коло и окупљали око слепих гуслара, којих је увек било на раваничком сабору. То је био прави „народни збор“, где се помињала прошлост, често са сузама у очима, и гајиле најплеменитије мисли за народну будућност. И кад би се сабор завршио, ђаци би се у касну ноћ враћали пешке у Карловце, кроз лепу Фрушку Гору. Зора их је затицала негде на њеним пропланцима, одакле се пружао поглед далеко у Бачку и Срем, према србијанским планинама, Авали и Церу. Веселе ђачке песме поздрављале су нови дан, а родољубива осећања и жеље упућивани су на све стране где живи српски народ. Џепови дугих ђачких капута били су празни, благодејански хлебац давно поједен. Али, „вишње и трешње стајале су нам покрај пута и ми их брасмо и једосмо колико нам је срце искало...“

У таквој ђачкој средини Коста Руварац је провео седам година. Тада карловачка гимназија још није имала право матуре, па су њени ђаци морали испит зрелости да полажу у мађарским и аустриским државним гимназијама. Коста је 1858 године завршио најстарији разред гимназије у Будиму и матурирао с најбољим успехом, а потом се уписао на права на пештанском универзитету. Уз правне науке слушао је и Естетику, јер је хтео „да се приправи за строго научну, естетичну критику“. Он је већ у Карловцима био примеран ђак и друг; сада, у Пешти, постао је душа тамошњих српских ђака и сав свој ваншколски рад посветио је у првом реду ђачкој дружини „Преодници“, којој је био један од оснивача (1861), а песник Јован Јовановић први претседник.

Његова собица била је увек пуна гостију

„Преодница“ је била књижевно и родољубиво друштво, једно од оних које је по својим идејама претходило великом културном и политичком покрету познатом у нашој историји као Уједињена омладина српска. Коста Руварац био је душа „Преоднице“. Он је саставио њен устав и правила, одредио јој задатке и на њеним седницама читао своје књижевне радове. Он је био од свих признати „помирителни судија“ и његова се реч уважавала кад год је долазило до каквих неспоразума и оштрих сукоба у ђачким расправама. Преводио је, писао оригиналне новеле и приказивао књижевна дела с једног вишег естетског становишта. Бавио се и филологијом, а нарочито је ценио и истицао значај дубровачке књижевности. На седницама „Преоднице“ учествовали су и хрватски ђаци у Пешти, а Лаза Костић, њен члан, ту је први пут читао своју драму „Максим Црнојевић“. Кад је друштво издало свој зборник под истим именом (1863), он је углавном био испуњен Костићевим и Руварчевим радовима.

Руварчев рад у Пешти био је широк и разноврстан. Кад би устребало, он је био чак и глумац у позоришним комадима које је сам преводио. Његова студентска собица била је увек пуна другова. Један од њих писао је касније:

— Другови би се скупили на разговор у његову собу, па кад су се већ сити наразговарали и сво српство окренули тумбе, Коста не може као и другови му мало да одане, већ узима гусле у руке, те пева уз њих народне песме.

Руварца су другови називали „неуморни раденик“, поштовали га и поносили се што су му пријатељи. Био је идеалан омладинац и служио је као пример другима, јер се сматрало да се не може бити бољи и вреднији од Косте Руварца. Данас су његови књижевни састави готово сасвим заборављени, али у оно време, пре више од 90 година, о њему се свуда говорило; његов „Карловачки ђак“ био је још задуго најрадије читана српска приповетка. А и данас могу да буду занимљиви његови описи ђачког живота у Карловцима шездесетих година прошлог века. Има ту много осећајности, а то је, уз родољубље, и главна особина наших тадањих књижевних списа.

Коста Руварац је умро млад, у двадесет и седмој години, од туберкулозе (1864). У омладинским круговима његова смрт је искрено и дубоко ожаљена. Чланови „Преоднице“ шест недеља носили су за њим црнину, а његово место у „Преодници“ остало је годину дана празно. Летопис Матице српске ожалио је у њему „дику и понос српске омладине“. Свуда где је било српских ђачких дружина приређивани су помени Кости Руварцу и његово се име преносило с једне на другу ђачку генерацију. Убрзо после његове смрти изишле су две повеће свеске његових скупљених списа. Тако се тадања српска омладина одужила свом идеалном другу Кости Руварцу.

БАМБУ најстарији горила

Бамбу има 30 година и најстарији је горила у „заробљеништву“. Он туче рекорд у дуговечности своје чувене сабраће: Бушмана, који је припадао Линколновом зоолошком врту, и циркуске звезде Гаргантуе, јер су обојица угинули кад им је било 23 године.

Како је Бамбу доживео тако дубоку старост? Према мишљењу Херберта Ратклифа, патолога зоолошког врта у Филаделфији у коме Бамбу живи, овај метузалем међу горилама може за своју дуговечност да захвали — дијети.

„Бамбу добија око 4.000 калорија дневно, — каже др Ратклиф. — Ако бисмо му дозволили, он би појео и 20.000“. Не зна се тачно колико је тежак, јер је последњи пут кад су чувари покушали да га измере смрскао вагу, али се сматра да има између 120 и 140 килограма, од чега само незнатан део чини сало. Гаргантуа и Бушман били су тешки 250 до 260 килограма.

Гаргантуа је умро од запаљења плућа праћеног још и неким поремећајима у бубрезима. Бушман је боловао од артериосклерозе, дегенерације кичмене мождине, обољења јетре и слезине, атрофије мишића на ногама, стомачних крварења, а показивао је и знаке артритиса.

Бамбу је потпуно здрав и крепак. Храну добија два пута дневно. Његов први оброк састоји се од самлевеног кукуруза, пшенице, јечма и зоби, кикирикија, соје и лишћа детелине, све то помешано с пивским квасцем, пуномасним млеком у праху, јодираном сољу и рибљим уљем богатим А и Д витамином. После те вегетаријанске хране, Бамбу добија скувано млевено месо и хлеб. Други оброк, који добија по подне, састоји се од поморанџи и кеља.

Ова дијета проистекла је из двадесетогодишњег искуства др Ратклифа у контроли исхране и у њој има веома мало масти и холестерола.

Тридесет Бамбуових година исто је што и 60 година у животу човека. Али је Бамбу крепкији од шездесетогодишњег човека. Као доказ за то, доктор Ратклиф наводи следеће: „Он из места може да скочи три метра и ја не видим никакву разлику у његовој покретљивости од пре неколико година и данас“.

Радио у шеширу, антена у кишобрану

Енглез Мек Фи, становник уметничке четврти Лондона, Челзија, дуго је прижељкивао мали радио-апарат који би могао свуда носити са собом, да би му свакидашње шетње биле пријатније. Најзад је код једног трговца нашао све потребне делове и од њих саставио пријемник, тако мајушан да је могао да га смести у горњи део свог тврдог полуцилиндра, изнад темена, док је антену поставио у кишобрану. Тако сада Мек Фи не пропушта такорећи ниједну емисију лондонске радио-станице.

Ћурка са »златним јајима«

Ћурка са златним јајима није измишљена као она кокош из бајке. Једна домаћица из јужноафричке области Капа, нека Кен Сара, купила је на пијаци ћурку и одмах је заклала. Али, кад ју је распорила имала је шта да види: у утроби су се светлуцала четири грумена злата. Тако је Кен Сара за исти новац добила и ћуреће печење и „златна јаја“.

Бука млазних авиона и слух

Организација америчких бивших ратника објавила је да исплаћује огромне суме као накнаду 94.233 младића који су оглувели у авијацији, где су били особље на аеродромима млазних авиона. Та бројка најбоље показује колику опасност за слух претставља рад на овим аеродромима и зато се предлаже да се на таквим пословима употребљавају искључиво глуве особе.

Библиотека с једном књигом

Насупрот Конгресној библиотеци у Њујорку, која има око десет милиона књига и 14,300.000 рукописа и докумената, у Индији постоји библиотека са свега једном књигом. У Амрицару је подигнута капела од мрамора, украшена златом, у којој се чува та једна књига — света књига Сика.

Раздрагани лепотом алпских предела, смучари су се спуштали великом брзином преко свежих наслага снега који је нападао у току протекле ноћи. Наједном, као пресечено ножем, брдо снега предвојило се напола. Затим је почело да се обурвава, прво лагано и тихо, а онда све брже. За неколико секунада усов се претворио у смртоносни бели водопад. Уз тутањ и грмљавину, он се сручио на људе, који су према њему изгледали сићушни као мрави под млазом брашна из великог џака.

Овде сам! Овде копајте!

Два сата касније, кад је стигла група спасилаца, један смучар још је био у животу. Иако затрпан, чуо је кораке, а потом људске гласове. Одмах је почео да виче:

— Овде сам! Овде копајте!

Нико га није чуо. Човек под снежним покривачем може да разабере гласове чак и са даљине од десет метара, али његов глас не стиже даље од два корака.

Жагор и људски кораци стали су да се удаљују и око несрећног смучара ускоро је завладала потпуна тишина. Може се замислити како се у том тренутку осећао. Наде више није било. И баш тада зачуо је неко лако тапкање, час овде, час онде. Најзад је изнад саме његове главе одјекнуо громки лавеж. Пас! Сад ће стићи и људи. И заиста, чули су се убрзани кораци, па онда лупа ашова. Ускоро је у мрачну јаму допрла светлост дана. Нечије руке дотакле су настрадалог. А онда га је обухватило мноштво руку и извукло из беле тамнице.

Тако се још једном догодило да је нарочити пас финог њуха открио место на коме се налази човек затрпан усовом.

*

Историја спасавања алпиниста има више поглавља, а једно од њих, последње, започео је Фердинанд Шмуц, велики љубитељ и познавалац паса, који је о њима написао неколико запажених књига.

Нешто пре Другог светског рата, Шмуц је прочитао у новинама како је један пас, „Мориц", спасао неког смучара кога је затрпала снежна лавина. Наиме, група спасилаца из Мирена, у Швајцарској, отела је од смрти четрнаест људи, али петнаестог никако није могла да пронађе. Наједном, „Мориц" је почео да обиграва око једног одређеног места, непрестано лајући. Његов господар је стао да га умирује, али пошто је пас био упоран људи су почели да копају на том месту. После извесног времена, извукли су из снега алпинисту који се налазио на ивици смрти.

Уз помоћ својих пријатеља, који су се добровољно закопавали у снег, Шмуц је покушао да дресира разне врсте паса, али без успеха. Па ипак, мисао да би се пси могли васпитати да откривају људе затрпане снегом није га напуштала. Једног дана он добије десет људи и пет најбољих паса швајцарског Црвеног крста да с њима настави опите. Овога пута труд је донео плода. После четири недеље пси су постигли толики напредак да је Шмуц добио задатак да образује 50 група за спасавање. Јер, према званичним подацима, само између Првог и Другог светског рата од усова на Алпима изгубило је живот више хиљада људи.

Шапама је почео да разгрће снег

Шмуцова замисао, као и свака новина, наишла је на отпор приличног броја људи, који су сматрали да се затрпани могу пронаћи једино на „класичан" начин, тј. помоћу сонди. Али, један случај нагло је променио расположење меродавних у његову корист. Наиме, једна патрола ловаца-алпиниста, „наоружана" сондама, трагала је за једним човеком који је био пропао у снег. Пронашли су његове ствари, — руксак, штап и рукавице — али не и њега. Већ се спуштао сумрак и војници су почели да очајавају због изгубљеног друга. Најзад, одлуче да позову упомоћ Шмуца с његовим најбољим псом, Галиксом.

Чим је стигао на место несреће, пас се узнемирио. Не оклавајући пошао је у цикцак, али сасвим одређеним правцем. За псом се кретао његов господар. Но, пошто су зашли изван обележеног простора на коме се претпостављало да се налази затрпани, војници су стали да вичу:

— Не иди тамо! Узалуд трагаш на погрешном месту! Не губи драгоцено време!

Шмуц је ипак ишао даље, као да не чује њихове савете. Наједном, Галикс се зауставио. Машући репом и узнемирено скичећи, шапама је почео да разгрће снег. Шмуц је дао знак војницима да приђу. Ашови су се сместа зарили у дебели снежни покривач. После неколико минута, настрадали човек је извучен, полусмрзнут, али жив.

— Шта би било с нашим другом да ви и ваш пас нисте стигли? — запитали су војници Шмуца.

— Вероватно би се спустио заједно с глечером и појавио се двадесет километара ниже, али тек кроз сто година, — одговорио је он.

При крају Другог светског рата швајцарска армија имала је 180 обучених паса за спасавање испод усова. Све су то били пунокрвни немачки овчарски пси. Шмуц је покушао да васпитава и псе других раса, али је успех изостао. Чак се показало да им ни чувени „бернардинци" нису дорасли. Наиме, ови одлични спасиоци људи на алпским висинама проналазе унесрећене једино погледом, али њухом нису у стању да открију затрпаног човека. Међутим, немачки овчарски пси имају толико изоштрено чуло мириса да осете човека чак и онда кад се налази шест метара испод снежне површине.

На педесетак километара од Сервена, у Швајцарској, налази се долина Бин, где је за време јаке зиме 1951 године усов затрпао петорицу дрвосеча. Чим се за то сазнало, група спасилаца кренула је у долину. Четворицу је пронашла и извукла, док је пас пограничне патроле пронашао петог. Настрадале су положили на снег. Али, док им је указивана прва помоћ, пас је узнемирено почео да скаче, а затим је зубима зграбио свога господара за ногавицу и из све снаге стао да га вуче ка излазу из долине. Војник је брзо предузео мере да се болесници, заједно са здравима, склоне подаље од тог места. Таман су нашли заклон, а нови усов сручио се на исто место где су дрвосече биле затрпане. Тако је овај пас спасао 22 човека сигурне смрти, међу којима оног дрвосечу двапут у току истог дана.

Захваљујући Шмуцовом методу васпитања паса, почело је ново поглавље у спасавању жртава на висинама Алпа.

ВЕРОВАЛИ или не...

РАСПЛАКАНИ ЧОВЕК ОД КАМЕНА

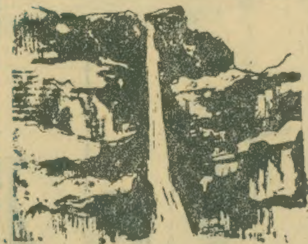

У близини Гаварнија, у Француској, постоји један водопад, висок преко 400 метара, који пада из „ока" једног човека од камена, природне скулптуре коју су извајали векови, киша и ветрови.

ЧОВЕК КОГА НИКО НИКАД НИЈЕ ПОЉУБИО

Џон В. Левалски из Пибодија, у Америци, има 58 година, а још га никад нико није пољубио. Левалски је рођен као посмрче, мајка му је умрла доносећи га на свет, рођака није имао, одрастао је у једном сиротишту и никад није основао своју породицу.

ДЕВЕТ РИБА ЈЕДНОМ УДИЦОМ

Вилијам Смит из Фенисије, у америчкој савезној држави Њујорк, упецао је прошле године једну пастрмку у којој је нашао девет малих, још живих риба. Највероватније је да је пастрмка прогутала своје жртве непосредно пре но што је била уловљена.

ДОКТОР ЈЕ ЛЕКАР

У Њујорк Ситију живи Дејвид Доктор, који је, у складу са својим презименом, по занимању лекар.

ДА ПОКАЖУ ОТМЕНОСТ

Жене богатих припадника племена Рампи, које живи на острву Целебесу, носе на обема рукама низ бронзаних наруквица чија тежина износи преко седам

килограма. Тиме оне желе да покажу да не раде физичке послове, јер се тако оптерећене руке не могу ни подићи.

Може да потоне...

Нетачно је веровање да челични брод не може да потоне на само дно океана, наводно због огромног потиска воде у већим дубинама. Он ће потонути на дно и на најдубљим местима, јер је притисак у свим правцима подједнак, а сила теже дејствује на нормалан начин. Научници се слажу да би дрвене лађе натоварене лакшим товаром, рецимо плутом, могле да лебде извесно време, а затим би се или издигле на површину, или би, што је вероватније, потонуле. Међутим, прави је апсурд, кажу они, мислити да би тешки челични брод могао лебдети негде на половини пута у океанским дубинама.

ОЧИ КАО ВРХ ОД ИГЛЕ

И кртица, мада стално живи под земљом, има очи, али оне су толико мале да каткад личе на главу обичне чиоде. Потпуно су зарасле у длаку, али их она може, по потреби, истурити напоље. Кртица се њима лепо служи кад изиђе на површину.

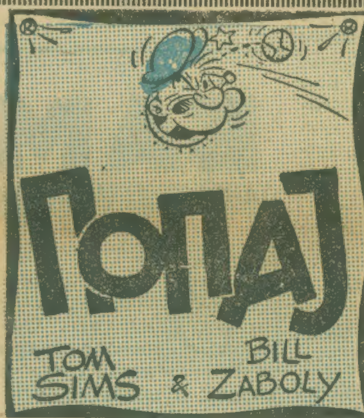

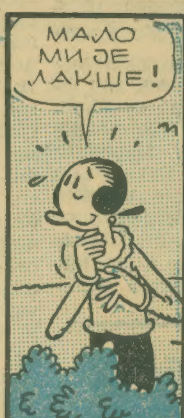

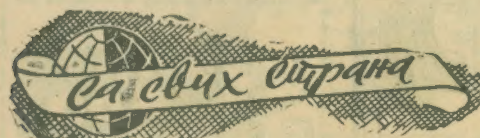

„НАУТИЛУС" ПРЕШАО 80.000 КИЛОМЕТАРА

После двогодишње непрекидне пловидбе, прва атомска подморница на свету поново ће напунити свој реактор атомским горивом. „Наутилус" је прешао 80.000 километара (што значи да је двапут „опасао" земљину куглу),

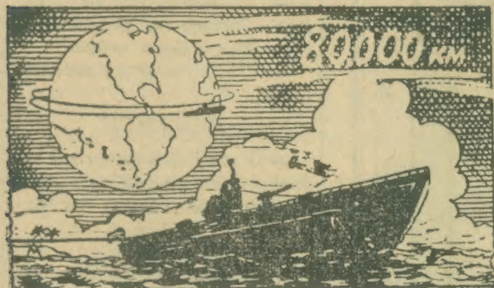

а ниједном није обновио гориво. Сматра се да ово није најдужа стаза која се могла прећи и да ће „Наутилусова" посада, користећи се досадашњим искуством, идуће пуњење искористити за знатно дужу пловидбу.

* * *

ДОБРЕ ВЕСТИ — ЗА МАЈМУНЕ

Вакцина доктора Салка против дечје парализе добија се из култура које се негују на ћелијама бубрега извесних мајмуна. Ти мајмуни живе у Индији и, да би се вакцина произвела, потребно је да их се сваке године увезе у САД веома велик број. Као што је познато, мајмуни се у Индији сматрају за свете животиње, које нико не сме да убија, и због тога су се толико намножили да претстављају праву

напаст. Зато су вест да се за вакцину доктора Салка могу употребити само индиски мајмуни Индуси дочекали с великим задовољством. Међутим, та радост, изгледа, неће дуго трајати. Како се јавља, Салкова асистенткиња Елза Вард пронашла је други начин справљања вакцине, код кога се културе гаје на ћелијама срчаног мишића ове животиње. Ћелије се после извесног времена саме од себе размножавају, тако да више није потребно добављати нове животиње.

* * *

КАД СРЦЕ ОСЛАБИ...

У лондонској болници Сент Џорџ, једној старици продужен је живот за три дана захваљујући једном новом апарату. Сваки пут кад би срце престало да врши своју функцију, електроде стављене на њене груди, аутоматски би произвеле „шок" и срце би прорадило. Машина у исто време прима откуцаје болесниковог срца и чим „уста-

нови" да његов рад почиње да слаби изазива „шок" који му даје нов потстрек.

Направа коју су пронашли лекари ове лондонске болнице веома је корисна. Машина која јој је претходила стављана је у непосредну везу са срцем, што се могло учинити тек по извршеној операцији. Сада операција није потребна, јер „Модел Сент Џорџ" са спољне стране грудног коша шаље струју право у срце.

* * *

ВИДИ СЕ И ДАЊУ И НОЋУ

Уместо уобичајених табли на ивици тротоара испред школа и паркова, у Диселдорфу су постављени много упадљивији знаци опомене за опрезну вожњу. То су велики троуглови нацртани на самом коловозу, у чијем су средишту, премазаном јасном бојом, претстављене силуете два детета: сестра држи за руку млађег брата и прелази с њим преко улице. Овај веома упечатљив лик видљив је и дању и ноћу.

* * *

ЧАМАЦ ОД ХАРТИЈЕ

Чамац од хартије, тежак дванаест килограма, који плови као сваки други, начињен је у Чехословачкој. Његов костур исплетен је од веома танких жилица букве и обложен са петнаест слојева специјалне хартије натопљене целулозном смесом. Чамац је три недеље лежао у води и потпуно је издржао све пробе.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

Путничке подморнице

По мишљењу кембричког професора Џорџа Томсона, добитника Нобелове награде, будући путнички прекоокеански бродови биће — подморнице. Њима ће се путовати и брже и јевтиније него досадашњим бродовима.

Кад се подморница креће у морској дубини, она не прави никакве таласе, што није случај кад је на површини. Према томе, отпор на који она наилази при свом кретању кроз воду није велики; своди се само на мало трење по површини оклопа. То доказује и пловидба прве подморнице на атомски погон, која може да се креће брзином од 70 до 80 чворова (130—140 километара) на сат, с релативно мањом снагом од путничких прекоокеанских бродова.

Путовање подморницом биће и много сигурније. Ти путнички бродови будућности неће зависити од ветрова, снега, ледених брегова, и других непријатеља прекоокеанских путовања.

Изградњом прве атомске подморнице, „Наутилуса", почела је нова ера у прекоокеанским путовањима. Видело се да та подморница може дуго да остане под водом, да предузима далека путовања и да се креће великом брзином. Поред тога, атомско зрачење је потпуно безопасно за посаду и путнике.

Ово су само почеци. Конструктори већ раде на комбинацији атомског реактора и гасне турбине. То би била, у ствари, комбинација будуће машине с будућим горивом. Према изјави једног стручњака, гасна турбина би била идеална погонска машина. Атомски реактор би давао гориво, а гасна турбина механичку снагу. Постоје и други

занимљиви предлози у погледу погонских средстава за подморнице.

ЦИГАРЕТЕ МОРАЈУ БИТИ С ФИЛТЕРОМ

Према мишљењу једног њујоршког лекара, раније или доцније мораће се донети пропис да све цигарете имају бити прављене с филтером. Он сматра да би се на тај начин спречио улаз у плућа једној врсти катрана, који је главни проузроковач рака у плућима. Наравно, то би били нарочити филтери, који би задржавали највећи део дима, али би укус дувана остао исти. Овај лекар сматра да би, у циљу заштите од рака, и сам дуван требало другачије препарирати, издвајајући угљоводоник којег у њему има.

ТОПЛИ ВОЛАН

У Енглеској је усавршен један уређај за загревање волана у току зиме. Захваљујући њему, возачи аутомобила и трактора моћи ће без рукавица да управљају својим возилима чак и на температурама испод нуле.

ПЛАСТИЧНИ ПРОЗОРИ

За индустриске зграде сада се израђују прозорска окна од пластичне материје. Она се не могу разбити, нити могу горети. Сам материјал је такав да се може кројити, шити, бушити, заковати или цементирати. Може се начинити у боји, тако да спречава пролаз до 80 отсто сунчаних зракова.

ЦЕМЕНТ КОЈИ СЕ МАЖЕ ЧЕТКОМ

Сада се израђује нова врста цемента који је отпоран према топлоти, а служи за спајање пластичних материја, коже, линолеума, гуме и метала. Овај цемент се може размазивати четком по зидовима и таваници.

РЕКОРДНА БРЗИНА

Експериментални авион типа Бел X-2 био је начињен у циљу да обори „топлотни зид". Према незваничним извештајима, он је успео да достигне брзину од око 3.300 километара на час и да се попне на висину од око 40 километара, али се одатле срушио.

ПУЦОЛАНА

Пуцолана је италијанска реч, а то је назив за врсту вулканске земље од које се прави малтер који се под утицајем воде стврдњава. Назив је добијен по италијанској вароши Пуцоли, одакле се нарочито много добавља.

БРЕСКВА ПАВИЈА

Павија је назив за бреskву чије је месо срасло с коштицом. Тако је названа по италијанском граду Павији, одакле потиче. Али, павија је назив и за врсту финог белог ланеног платна.

ШТА СУ ОБОЈЦИ?

Обојци су део обуће. То су комади платна или вунене тканине у које се увија нога пре него што се обује опанак или ципела.

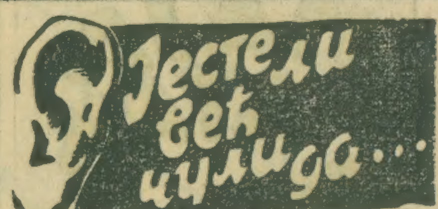

... као најређа смрт сматра се смрт од метеора који падне на Земљу. Досад су за-

бележена свега два таква случаја.

... за прву географску мапу на свету сматра се „Карта земље", коју је, у 6 веку пре наше ере, израдио Александар из Милета. Нажалост, ова мапа није сачувана. Најстарија географска карта која се, вероватно у копијама, сачувала до данас потиче из другог века наше ере. Израдио ју је Птоломеј из Александрије. Она обухвата на северу Скандинавију, на југу горњи ток Нила, а на истоку граничну зону Кине и Индокине.

...стари амерички народ Инке знао је за вештачке зубе.

... шаргарепа значи у ствари „жута репа". Први део назива „шаргарепа" је мађарска, а други словенска реч.

... гвожђе је лакше од живе, па према томе плива по њој.

... велики немачки песник Гете купао се и пливао не само преко лета, већ и у марту и новембру, па је чак и усред зиме у Вајмару разбијао лед на реци и скакао у ледену воду. За оно време, кад су се људи бојали и млаке воде, био је то прави подвиг.

... Народно позориште у Београду било је отворено 8 октобра 1870 године.

Као прва претстава дата је „Посмртна слава кнеза Михаила".

... најмања књига на свету дуга је један сантиметар, а широка 6 милиметара. Штампана је у Падови 1897 године и има 208 страница.

...око 12.000 врста предмета нађено је досад у ћилибару. Најчешће су налажени инсекти (само инсеката са два крила нађено је 230 врста), разне бубе, црви, стоноге, откинута пера, итд. У једном комаду ћилибара нађен је чак и један гуштер.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Тајанствене посетнице

На овим посетницама исписана су имена њихових власника. Али, на њима се налази још нешто: место становања њихових сопственика. Треба само иста слова другачије разместити па ће се добити имена тих места.

РАЈА К. ГУЦЕВ

МИЛАН РОГАЊИЦОВ

Х. АБИЋ

Дакле, која су то места?

(1) Крагујевац, 2) Горњи Милановац, 3) Бихаћ)

На летовању

За време школског распуста, Петар Перић оде на позив свог друга Жике Жикића да проведе неколико дана у његовој кући. Знајући за рђаву навику своје мајке да сваког госта салеће многобројним питањима, Жика је напоменуо Петру да њој никад не треба давати одређене одговоре.

Тек што је Петар стигао, Жикина мајка га упита:

— Колико ти је година?

— Прекјуче сам имао 19, а идуће године имаћу 21, — одговори јој Петар.

Можете ли да нам одговорите: у току ког је школског распуста Петар дао овакав одговор? Ког датума је био његов рођендан?

(То је било 1 јануара, о семестралном распусту. Рођендан му је био 31 децембра.)

Три загонетке

1) Кад на једну потврдну речцу допишеш наше пристаниште на Јадранском Мору, добићеш глодара који живи поред воде.

2) Треба написати два пута име чувеног римског војсковође и додати му једну аустриску реку, па ће се добити варошица у Србији.

3) Војничкој јединици додај један узвик и томе допиши град на француској Ривијери, па ћеш добити — млин.

(1) Дабар; 2) Варварин; 3) Воденица)

ЈЕДНО ПОЉЕ ВИШЕ

Многима од наших читалаца позната је прича о проналазачу шаха, који је за награду тражио да му се на прво поље шаховске табле стави једно зрно пшенице, на друго два, на треће четири... итд., па се показало да на целом свету нема толико пшенице.

Мало мање је познат занимљиви завршетак ове приче.

Да се не би окрњио његов владарски ауторитет, раџа је изменио награду и послао проналазача шаха у своју ризницу. Тамо је ризничар требало да му да: на прво шаховско поље два дуката, на друго четири, на треће шест... и тако даље, све по два више. То би укупно имало да изнесе 4.160 дуката. Али, лукавом шахисти ово није било довољно. Он је шаховску таблу исекао на делове и од њих саставио правоугаоник, тако да је, уместо 64, добио 65 квадратних поља (види слику 1).

Како је шахиста то учинио? Прецртајте цртеж у левом углу слике 1, па га исеците по косим линијама и покушајте да делове саставите у правоугаоник са 65 поља.

Ако не успете, погледајте слику 2 и видећете како је довитљиви шахиста претворио шаховску таблу у правоугаоник с једним пољем више.

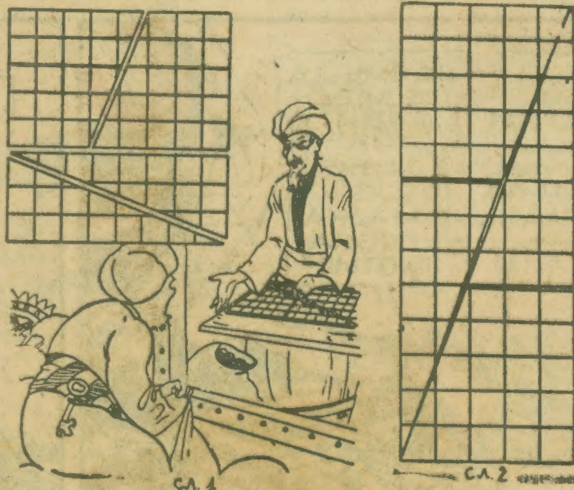

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Водоравно: 1) птица без крила; 5) врста рибе; 7) индустриска биљка; 8) иницијали аутора „Јазавца пред судом"; 10) паметан; 11) област у Западној Европи; 12) сужањ; 13) женско име; 14) предлог; 15) нитрат сребра; 16) угао између подневка и вертикалног круга неке звезде; 18) стари назив за Ирску; 19) основна материја за израду боја; 21) оптички лик; 22) хемиски знак за осмијум; 24) велико дрвено буре; 25) количинска заменица; 26) песма одушевљења; 27) област у Војводини; 28) лична заменица; 29) једна Шекспирова трагедија; 30) држава у САД; 32) наша река.

Усправно: 1) планина у Македонији; 2) држава у Азији; 3) дивља животиња; 4) река у Аустрији; 5) један цвет; 6) минерал; 7) мрки; 9) римски војсковођа и државник (115—53 пре н. е.); 11) солимасник киселина; 13) пустињска животиња; 15) песништво осећања; 17) део ока; 19) личност из „1001 ноћи"; 20) врста књижевног састава; 21) енглески песник и романсијер (1771—1832); 23) вођ словенских племена (623—658); 25) дан у недељи; 27) положај; 29) показна заменица; 31) слово латинице.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) А(лекса) Ш(антић); 3) Брем; 5) приход; 7) Жид; 8) нар; 10) ало; 11) „Нана"; 12) ка; 13) Илок; 14) штапин; 17) ороз; 18) гранат; 20) Илир; 21) Ра; 23) Гуча; 24) Кук; 25) ове; 26) алт; 27) алегро; 30) икра; 31) со.

Усправно: 1) ари; 2) шех; 3) брдо; 4) Мона Лиза; 5) пилаш; 6) Данон; 7) Жак; 9) рак; 11) Нипон; 15) Торичели; 16) арара; 18) глува; 19) труло; 20) Иго; 22) акт; 24) кара; 28) Екс; 29) гро.

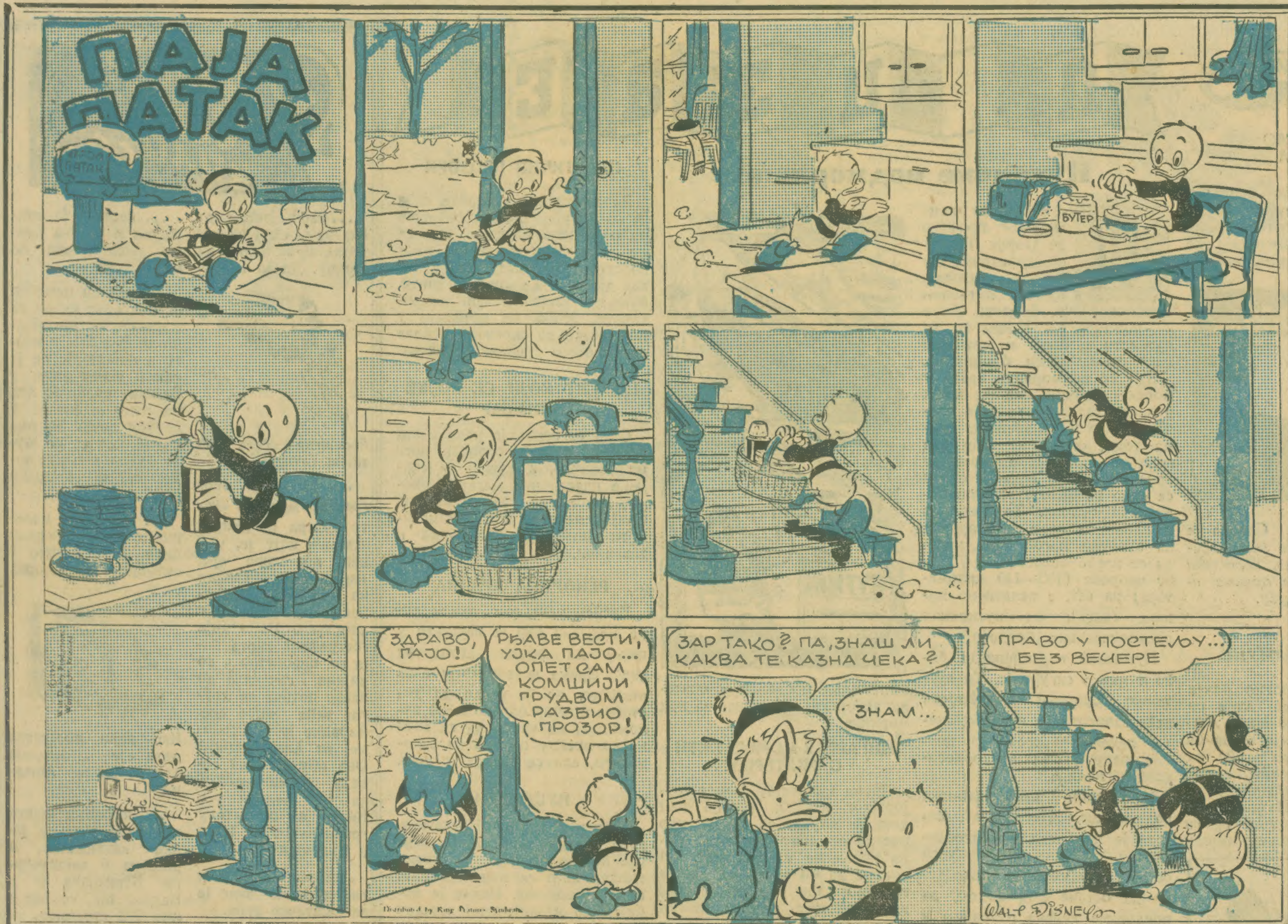

НЕЋЕ ДА КАЖЕ

Белка и Пата салетеле Шиљу да им каже која је од њих две лепша. Шиља неће ни да чује.

— То вам никад нећу рећи, — остаје он упоран.

— Али, зашто нећеш?

— Па... нећу да увредим Белку.

ДЕМАНТИ

— Ујка Пајо, ти си ми говорио да ћу се разболети ако поједем сав пекмез из ормана?

— Јесам, Гајо.

— Видиш, преварио си се. Појео сам га, а ништа ми није било!

СРЕЋА И ДУГОВИ

Пера Ждера је добио главни згодитак на лутрији. Али, већ сутрадан, рано ујутру, посети га један од његових многобројних поверилаца.

— Надам се да ћете бар сад измирити свој дуг, — рече му он.

— Шта ви мислите? — разбесне се Пера. — Јесте ли ви имали среће на лутрији или ја?

ШИЉИН ЧУВАРКУЋА

— Уме ли твој пас да чува кућу? — питају суседи Шиљу.

— Како да не уме! Чим осетим ноћу какав шум, ја га пробудим и он одмах почне да лаје.

Који је ОДГОВОР тачан

ПАВАНА је:
- *град у Јужној Америци*
- *плес*
- *река*
- *шума у Мексику*

РАКАУ је:
- *врста оркана на Индиском Океану*
- *персиски спев*
- *супа*
- *животиња*

СТЕМА је:
- *украс*
- *митолошко биће у старој Грчкој*
- *рушевине римског града*
- *планина*

ДОБРАВА је река у:
- *Србији*
- *Босни*
- *Лици*
- *Срему*

АМСТДЕН је:
- *међународни трговачки термин*
- *планина у Енглеској*
- *воће*
- *једна врста игре лоптом*

ОДГОВОР:

ПАВАНА (шпанска реч) је назив за паунов плес, врсту шпанског плеса у 16 и 17 веку, с веома озбиљним и достојанственим покретима. У музичком смислу то је пратња уз тај плес, затим израз за достојанствен и горд ход, шпански корак.

РАКАУ је смеса од брашна, чоколаде у праху, ваниле, наранџиног цвета и другог, а служи за прављење супе и као средство за лакше варење.

СТЕМА на грчком језику значи венац. Код старих Римљана, то је био венац којим су се китиле слике предака. Израз стема значи и: венац, низ предака, родослов, родословна таблица.

ДОБРАВА је речица у Србији. То је десна притока Саве. Извире под Цером, а улива се око 1,5 километар северно од села Орашца. Дужина њеног тока износи око 37 километара, а површина слива око 384 километра.

АМСТДЕН је америчка врста бресака, која се раније раширила и код нас. У наше крајеве увезена је преко Француске.

Пустоловине МАЛОГА ЏОНИЈА МОРНАРА ТОМАТРАУТА И КИНЕЗА ШАНГ-ЛИНА

МОЈА МАЛЕНКОСТ СЕ СЕКА ДА ЈЕ ВОДА КОЈА НОСИ БРОД ОНА ИСТА КОЈА ГА И ПРОГУТА!

КАЖЕМ ТИ, ДРУЖЕ, ОВО НИСУ ЧИСТА ПОСЛА... ИМАМО ЈАК ВЕТАР У КРМУ, СВА СУ ЈЕДРА РАЗАПЕТА, А МИ СМО ИПАК ЗАРОБЉЕНИ У НЕКОЈ СТРУЈИ КОЈА ВУЧЕ БРОД НАТРАГ...

ВОДЕНЕ ТРУБЕ!

ПРОПАЛИ СМО!

МУДРО ЈЕ РЕЧЕНО: „У ПЛИЋАКУ ЈЕ И МАЛИ РАК ЈАЧИ ОД КИТА!"

МЕЦИ БИ МОГЛИ ДА УБИЈУ КИТА, АЛИ...

НЕ СМЕ ДА СЕ ЗАБОРАВИ: „ОЧАЈАЊЕ ЈЕ МАЈКА ПРОПАСТИ!"

У СТАРИМ КЊИГАМА ПИШЕ: „КУКАВИЦА УМИРЕ ХИЉАДУ ПУТА, А ХРАБАР ЧОВЕК САМО ЈЕДАНПУТ!"

НАСТАВИЋЕ СЕ

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика", штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Тек. рач. бр. 101-Т-935, поштански фах број 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700 полугодишња 350: за иностранство: годишња 1.000, полугодишња 500 динара. — Рукописи се не враћају.